

Hof van Beroep Antwerpen, arrest van 8 december 2003

Commissionair-expediteur – verbintenis tot niet-afgifte goederen bij afwezigheid van toestemming door verkoper – internationale bevoegdheid – artikel 5, 1, EEX-verdrag – plaats waar verbintenis moet worden uitgevoerd – band tussen verbintenis commissionair-expediteur en verkoopovereenkomst

Commissionnaire-expéditeur – obligation de rétention des marchandises en l'absence du consentement par le vendeur – compétence internationale – article 5, 1, Convention de Bruxelles – lieu où l'obligation doit être exécutée – relation entre l'obligation du commissionnaire-expéditeur et le contrat de vente

Het Hof van Beroep, zitting houdend te Antwerpen, vierde bis kamer, recht doende in burgerlijke zaken, heeft volgend arrest gewezen:

Inzake: 2001/AR/1839

K. NV, (...), appellante, vertegenwoordigd door Mr. Similon M. loco Mr. Vanhoyland Roger, (...) tegen het vonnis gewezen op 30 april 2001 door de Rechtbank van koophandel te Hasselt

tegen

E. BV, met maatschappelijke zetel te Nederland, (...), geïntimeerde, vertegenwoordigd door Mr. De Boitselier J., (...)

(...)

De eerste rechter verklaarde zich zonder rechtsmacht gelet op het arbitragebeding. Het hoger beroep strekt tot de vernietiging van dit vonnis en, na zich bevoegd te hebben bevonden, te horen zeggen voor recht dat het Belgisch recht van toepassing is en zodoende de vordering ontvankelijk en gegrond te verklaren. Appellante werpt op dat de eerste rechter zich ten onrechte zonder rechtsmacht verklaard heeft gelet op de arbitrageclausule in de FENEX voorwaarden, die alhoewel haar niet meegedeeld waren toch van toepassing verklaard werden, gezien het Nederlandse recht een dergelijk werkwijze rechtsgeldig zou maken. Geïntimeerde streeft de bevestiging na van het bestreden vonnis.

Aan de hand van de uiteenzetting der partijen en de neergelegde stukken overweegt het Hof als volgt:

1. De doelstellingen van de door appellante ingestelde vordering en de toedracht van de feiten, die er aan ten grondslag liggen, alsmede de respectieve stellingen van partijen worden te dezen in het bestreden vonnis nauwkeurig toegelicht, zodat het Hof ernaar verwijst.

Het volstaat te herhalen dat E. BV tussen januari 1995 en maart 1996 als commissionair-expediteur opgetreden is voor de Russische koper L., handeldrijvende onder de benaming BT en VT, voor het doen vervoeren van containers inhoudende alcoholhoudende dranken afkomstig van K. NV met diverse bestemmingen in de GOS landen. E. BV ontkent in opdracht van K. NV gehandeld te hebben. De ladingen werden wel verkocht 'af fabriek' met de verbintenis van E. BV dat zij slechts na toestemming van K. NV zullen worden vrijgegeven.

2. Een aantal containers zouden echter zonder schriftelijke toestemming van K. NV verscheept geworden zijn naar de haven van Riga, waarna de lading vodka verdwenen zou zijn waardoor de facturen gericht aan de koper, voorwerp van huidig geding, onbetaald gebleven zijn.

E. BV heeft nog getracht via de scheepsagent van A. Lines in Riga de containers aldaar te doen blokkeren. Bij aangetekend schrijven van 23 december 1996 stelde K. NV dat geïntimeerde alle aansprakelijkheid draagt voor het verlies van de ladingen.

3. Om E. BV te kunnen aanspreken beroept appellante zich op het feit dat van E. BV, aangesteld door de koper, gevraagd werd ten behoeve van de verkoper tusschen te komen in de koopverkoopovereenkomst, om zonder wederprestatie van de verkoper, de verplichting op zich te nemen de 'af fabriek' verkochte goederen niet te verschepen zo zij geen schriftelijke toestemming heeft van de verkoper.

Appellante is van oordeel dat er aldus sprake is van een driepartijenovereenkomst, minstens van de tegenwerpelijke van het eigendomsvoorbehoud van de verkoper aan de commissionair-expediteur die bovendien ten overstaan van de verkoper de eenzijdige verbintenis aangegaan is om slechts te laten verschepen na diens schriftelijke toelating. De eenzijdige verbintenis van de commissionair-expediteur is van substantieel belang en maakt als het ware het sluitstuk uit van de handelsbetrekkingen tussen de drie partijen aangezien slechts hierdoor de verkoper zijn eigendomsvoorbehoud kan beveiligen.

Deze verbintenis valt onder de driepartijenovereenkomst, al was het volgens de accessoriumtheorie (adagium 'accessorium sequitur principale'). E. BV had kennis van alle modaliteiten van de verkoopovereenkomsten, zodat zij gebonden is door de factuurvoorwaarden die voorzien in de bevoegdheid van de rechtbanken van Hasselt.

4. Volgens appellante is het bijzondere dat E. BV de verbintenis opneemt ten aanzien van de K. NV, die niet zomaar een derde is maar wel de contractant van de opdrachtgever van de expediteur. In deze verhouding heeft de commissionair geen geheimhoudingsplicht en komt integendeel tussen om via haar eigen opdracht en afgeleide verbintenis een garantie te leveren voor de verkoop, met name heel specifiek voor het eigendomsvoorbehoud zoals contractueel door K. NV voorbehouden te opzichte van de koper.

5. Geïntimeerde stelt vooreerst wel degelijk toestemming te hebben verkregen om de leveringen aan de koper vrij te geven en dat de opdracht tot blokkering van de lading in de haven van Riga enkel gebeurde tot zekerheid van haar eigen schuldvordering op de koper. Zij heeft dan ook de agent van rederij N.T.B. BV voor de vrijgave aansprakelijk gesteld.

6. Partijen betwisten wel niet dat E. BV als commissionair-expediteur opgetreden is en de eenzijdige verbintenis op zich genomen heeft om de goederen slechts na toestemming aan de koper vrij te geven.

Voor geïntimeerde is deze eenzijdige verbintenis evenwel volledig autonoom en vreemd aan de koopovereenkomst. Als commissionair-expediteur komt zij immers enkel tussen tegen vergoeding de goederen te laten vervoeren in eigen naam maar voor rekening van haar committent. De commissieovereenkomst met de koper behelst alle met het vervoer verbonden en samenhangende verrichtingen. De verbintenis aangegaan met K. NV staat daar volledig los van en valt geenszins te situeren binnen de relatie van de koopverkoopovereenkomst en de aldaar gangbare factuurvoorwaarden.

7. Naar het oordeel van geïntimeerde kan trouwens uit het feit dat minstens het eigendomsvoorbehoud van de verkoper tegenwerpelijk zou zijn aan de commissionair-expediteur, evenmin afgeleid worden dat de rechtsverhouding tussen de gedingpartijen ondergeschikt of bijkomstig zou zijn aan deze ten aanzien van de relatie binnen de koopverkoopovereenkomst, laat staan dat de rechten en verplichtingen eigen aan deze eerste rechtsverhouding zouden komen te vervallen en deze verhouding volledig zou worden beheerst door de rechten en verplichtingen spruitende uit de koopverkoop.

8. De tegenstelbaarheid of externe werking van een overeenkomst heeft betrekking op het bestaan van de overeenkomst als een rechtsfeit.

Derden zijn niet alleen verplicht het bestaan van een overeenkomst te erkennen maar zij moeten vanaf het ogenblik dat de uit een overeenkomst voortvloeiende rechtstoestand tot stand gekomen is, ook de gevolgen die een overeenkomst tussen de contracterende partijen teweegbrengt, erkennen. Dit heeft meestal als consequentie dat van een derde een onthoudingsplicht kan verwacht worden.

De relativiteit van de overeenkomst wordt doorbroken doordat de persoon die op het eerste gezicht een derde is, het statuut van de contractpartij toegekend krijgt. Een persoon is immers niet alleen contractpartij wanneer hij op het ogenblik van het sluiten van de overeenkomst heeft gehandeld, maar ook na dat ogenblik kan hij contractpartij worden door tot een bestaande overeenkomst toe te treden. Door de contractstoetreding gaan de contractuele rechten en plichten doorwerking krijgen tegen deze 'contractueel betrokken' partij.

9. E. BV had kennis van de jarenlange handelsrelatie tussen K. NV en de Russische koper, voor wie zij in het verleden reeds meermaals als expediteur opgetreden is.

In de handel met voormalige GOS landen was het bovendien in het begin van de jaren 1990 gebruikelijk om de vrijgave van de goederen afhankelijk te maken van de toestemming van de verkoper nadat er betaling ontvangen werd.

Indien een derde bij samenhangende overeenkomsten aanvaard heeft met kennis van zaken en zonder voorbehoud om een deel van de uitvoering van de oorspronkelijke overeenkomst te verzorgen, treedt deze door éézijdige rechtshandeling toe tot dat contract.

Door uitdrukkelijk persoonlijk de verbintenis te onderschrijven om de ladingen slechts vrij te geven na toestemming van de verkoper, is E. BV minstens wat deze prestatie betreft toegetreden tot de bestaande koopverkoopovereenkomst.

Het gevolg is de tegenstelbaarheid van alle contractuele clausules van deze oorspronkelijke koopverkoopovereenkomst, zodat E. BV zich niet meer op de eigen clausules uit zijn commissieovereenkomst met haar onmiddellijke contractant kan beroepen ten aanzien van appellante, aangezien tussen hen de bepalingen van de oorspronkelijke overeenkomst van toepassing zijn.

De FENEX voorwaarden van E. BV zijn in deze relatie alleszins niet van kracht.

10. Het Verdrag van Rome van 19 juni 1980 inzake het recht van toepassing op verbintenissen uit overeenkomst (EVO) is van toepassing op contractuele wanprestaties. Luidens art. 4.1 EVO wordt bij gebreke aan een rechtskeuze door partijen de overeenkomst beheerst door het recht van het land waarmee zij het nauwst verbonden is, waarbij de mogelijkheid open gelaten wordt een deel van het contract af te scheiden indien dit deel nauwer verbonden is met een ander recht.

Het EVO voorziet in art. 4.2 een aantal weerlegbare vermoedens, met onder meer het vermoeden van de wet van de plaats waar de partij die de karakteristieke prestatie moet verrichten, gevestigd is.

11. Op basis van dit vermoeden is de meest kenmerkende prestatie terecht de leveringsverplichting van appellante, waaraan de verbintenis tot niet vrijgave verankerd werd, zodat de overeenkomst vermoed wordt het nauwst verbonden te zijn met België als zijnde het land van de vestigingsplaats van appellante.

Het order tot 'het onder zich houden' van de goederen is onlosmakelijk verbonden met de leveringsverplichting spruitend uit de koopverkoopovereenkomst en de wil om het eigendomsvoorbehoud veilig te stellen.

12. De vraag dient bijgevolg gesteld of naar het Belgisch recht het bevoegdheidsbeding zoals voorzien in de algemene factuurvoorwaarden van K. NV ook van toepassing is in de relatie met E. BV. Partijen laten na hierover te besluiten.

Het Hof van Justitie oordeelde reeds dat aan de voorwaarden van art. 17 EEX voldaan is, indien het bevoegdheidsbeding als geldig erkend is in de verhouding tussen de aanvankelijke contractpartijen en de toetredende derde volgens het toepasselijk nationale recht als rechtsopvolgers kan worden beschouwd (per analogie zie "Tilly Russ - arrest", H.v.j., 19 juni 1984, R.W.1984-85,109).

13. Appellante concludeert wel dat op grond van art. 5.1 EEX de Belgische rechtbanken territoriaal bevoegd zouden zijn als het gerecht van de plaats waar de verbintenis, die aan de eis ten grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd. Het EEX Verdrag creëert hiermee een bijkomende bevoegdheidsregel waarbij eerst dient uitgemaakt te worden welke verbintenis precies wordt betwist, vervolgens moet nagaan worden via de conflictregels het recht van toepassing op deze verbintenis, om

dan, ten slotte, volgens de bepalingen van dit recht na te gaan waar de verbintenis concreet dient te worden uitgevoerd.

De te lokaliseren verbintenis is de betwiste verbintenis, die aan de vordering ten grondslag ligt. In concreet is dit de vrijgave van de ladingen zonder toestemming van de verkoper. Deze vrijgave kaderde in de leveringsplicht van verkoper, die contractueel bepaald werd als 'af fabriek' te Zonhoven.

14. Volgens het destijds vóór 1 november 1997 in België toepasselijke 'Eenvormige Wet inzake de Internationale koop van roerende lichamelijke zaken (EKW)' art. 19, 2e lid, geschiedde de aflevering van de goederen door de afgifte van de zaken door de verkoper aan de vervoerder ter verzending aan de koper. Zoals het trouwens tevens is volgens het Verdrag inzake internationale koopovereenkomsten betreffende roerende goederen, gesloten te Wenen op 11 april 1980 (CISG), art. 31, indien de verkoper niet gehouden is de zaken op enige ander bepaalde plaats af te leveren, bestaat zijn verplichting tot aflevering voor de koopovereenkomsten die tevens het vervoer van de zaken omvatten, uit het afgeven van de zaken aan de eerste vervoerder ter verzending aan de koper.

In deze zaak dus met conventionele levering 'af fabriek' op de vestigingsplaats van appellante te Zonhoven.

15. Bijgevolg moet besloten worden dat de rechtbank van Hasselt op grond van art 5.1 EEX Verdrag weldegelijk bevoegd was om kennis te nemen van onderhavig geschil, zodat op grond van de devolutieve werking van het hoger beroep het Hof de zaak in haar geheel naar zich trekt.

16. E. BV wordt verweten in strijd met haar verbintenis de zaak vrijgegeven te hebben zonder schriftelijke toestemming van de verkoper, waardoor de verkoper geen betaling ontving voor de ladingen.

Er bestaat absoluut geen twijfel dat de ladingen verscheept werden naar de haven van Riga, alwaar de scheepsagent van A. Lines tegen de instructies in ze heeft laten weghalen. Hierdoor wordt E. BV een miskennis van haar contractuele verplichting verweten.

Het bestaan van een mondelinge toezegging vanwege K. NV tot vrijgave van de ladingen wordt uitdrukkelijk ontkend. Wel stelt ESTA terecht dat zij zich niet verbonden heeft om de goederen slechts na toestemming te verschepen. Men dient een onderscheid te maken tussen 'vrijgeven' en 'verschepen'. Significant daarbij is dat alhoewel de facsimile van 9, 14 en 19 februari 1996 melding maken van de verscheping per ms. 'A. T.' (later gewijzigd in ms. 'H.') naar Riga, hierop geen reactie volgt vanwege appellante. Zelfs onmiddellijk na de verscheping op 27 en 29 februari 1996 reageerde appellante niet en zij zal uiteindelijk wachten tot 23 december 1996 alvorens deze handelwijze te bekritisieren. Derhalve staat het niet vast dat E. BV tekortgeschoten is aan haar verplichtingen en dient de vordering van appellante te worden afgewezen.

Niettegenstaande E. BV de daartoe nodige instructies gegeven heeft, zijn de ladingen buiten haar wil in Riga toch verdwenen.

OM DIE REDENEN:

HET HOF,

(...)

Recht doende op tegenspraak;

Verklaart het hoger beroep toelaatbaar en deels gegrond;

Hervormt het bestreden vonnis binnen de perken van het hoger beroep;

En opnieuw wijzende;

Verklaart zich bevoegd om kennis te nemen van het geschil;

Ontvangt de vordering van appellante tegen geïntimeerde doch verklaart ze ongegrond;

(...)

Aldus gedaan en uitgesproken in openbare terechtzitting van 8 december 2003

waar aanwezig waren:

de heer P. Adriaensen, Raadsheer

mevrouw C. Verswyvelen, Griffier

